

Toldi estéje

Első ének

Az öreg Toldi elfeledve, tétlenül él otthon Nagyfaluban. Három éve nem fordult meg Budán, mert az új erkölcsöket lenéző, nyers szókimondásáért a király kitiltotta az udvarból. Édesanyja régen elhunyt már, most ő is a halálra készül. Elhatározza, hogy megássa saját sírját hú szolgája, a megboldogult „vén” Bence fiának, a „kis” Bencének segítségével. Mikor végeznek, követ érkezik, Pósfalvi János, aki tudatja az idős bajnokkal, hogy Budán egy olasz vitéz bajvívásban mindenkit legyőzött, aki kiállt ellene, szidja az ország becsületét és az elnyert országcímeres pajzzsal vissza akar menni hazájába. Toldiban újból fellángol a régi tetterő, szinte megfiatalodik. Budára készül, hogy bosszút álljon az olaszon és megmentse a magyarok becsületét. (41 versszak.)

Második ének

Másnap reggel Toldi barátruhában, a fegyverhordozó Bencével együtt útnak indul. Budán Lajos király és a nép előtt folytatott bajvívásokban mindig az olasz győz, már senki nem mer kiállni ellene. Végül a bátor Gyulafi ikertestvérek állnak ki vele életre-halálra: Gyulafi Lóránt és Bertalan. Az olasz velük is csúnyán elbánik: Bertalan meghal, Lórántot is csak az idegen vitéz lovagiassága menti meg a haláltól. (36 versszak.)

Harmadik ének

Az olasz már távozni készül, amikor megérkezik Toldi. Szőrcsuháját és ósdi fegyvereit látva, inkább tűnik barátnak, mint Magyarország hőséne. A nép nem ismeri fel, kinevetik és fegyverhordozóját, Bencét majdnem meglincselik. Toldi hosszú kemény küzdelemben megöli az olasz vitézt, azzal lóra pattan és Bencével együtt elviharzik a helyszínről. A sokféle találgatásnak, hogy ki lehet az ősz barát, Pósfalvi vet véget, aki a király tudtára adja, hogy a csuklyás vitéz a holtak vélt öreg Toldi. Lajos király megőrül és egy díszes csapatot küld, hogy hozzák vissza. (46 versszak.)

Negyedik ének

Toldi Bencével már Rákosmezőn jár, mikor a nép és a király követei beérik. Egyikük átadja neki az üzenetet, hogy az uralkodó már rég újra kegyelmébe fogadta volna, de Toldinak halálhírét keltették. Toldi örömmel visszatér, útja Pest és Buda utcáin valóságos diadalmenet. Mielőtt azonban a várba menne, megkéri kísérőit, hadd térjen be három éve nem látott kis budai házába, hogy kámzsáját levegye és illendően jelenjen meg a királyi palotában.

Ötödik ének

Toldi díszes ruhájában a királyi udvarba indul. Ott az udvaroncok zajosan mulatnak, tréfálkoznak. Egyikük hárfakiséréttel elénekli Szent László csodás történetét, amint fölkel a sírboltból és megsegíti Laczi Endrét és maroknyi seregét a tatárok elleni moldovai hadjáratban. A másik apród arról énekel, miképp járta meg Toldi Miklós hajdanában a furfangos özvegyel. Nagy kacagás támad, megismétlik és tanultatják a gúnyos dalt, amikor belép az ősz Toldi. Hirtelen elhallgatnak, de aztán újra gúnyos célzásokat tesznek, majd énekelni kezdik a gúnydalt. Toldi haragra lobban, hatalmas csapásától három apród szörnyethal. Dühösen a királyhoz megy, kemény szavakkal illeti és elrohan. Miután a felséges úr megtudja, mi történt, fájó szívvel parancsot ad Toldi elfogására. (20 versszak, benne egy 17 és egy 7 versszak hosszúságú, egy-egy udvaronc által előadott ének.)

Hatodik ének

Otthon Bence enni adott a lovaknak és most tisztogatja ura rozsdás szerszámain. Toldi érkezik vérben forgó szemekkel, akit nagyon megviselt az előző eset. Utolsó erejével a tölgyfa asztalra csapja buzogányát és tántorogni kezd. Bence az ágyra segíti az immár haldokló hőst. Megérkezik Allaghi Simon, a testőrtiszt, aki azt a parancsot kapta, hogy Toldit börtönbe kell vetnie. Az öreg állapotát meglátva azonban visszatér, és megviszi a királynak a szomorú hírt. Lajos király megrendülve siet Toldi házába, és mindent megbocsát. Toldi szívére köti a királynak, hogy szeresse a magyar népet, és a király kezét fogva meghal. Tetemét vaskoporsóban szállítják haza Nagyfaluba, és abba a sírba helyezik, melyet maga ásott önmagának. (38 versszak.)